

חנוכה תש"פ

דיני חנוכה

מקום ההדלקה

א. נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ, אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, ואם הוא דר בקומה שניה או שאין לו פתח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר (שו"ע סי' תרע"א ס"ה).

ב. הצרות שבזמנינו י"א שאין להם דין חצר משום שאין משתמשים בהם תשמישים צנועים כמו בדורות קודמים שהיו מכבסים ומסתובבים שם בבגדי שניה, ולכן בזמנינו אין להדליק בפתח החצר ולא בכניסה לחדר מדרגות אלא ידליק בפתח הבית הפונה לרה"ר כגון אם גר בקומת קרקע ופתח ביתו נראה לרה"ר, ואם אינו פונה לרה"ר ידליק בחלון (מ"מ החזו"א זצ"ל ע"י שו"ת הלכות סי"א דינים והנהגות פכ"ב אות א), ואולם י"א שגם החצרות וחדרי המדרגות שבזמנינו יש להם דין חצר, ויש להדליק בפתח החצר וחדרי המדרגות, ובמקום שאין פתח לחצר עושים צורת הפתח (מ"מ הגרי"ז זצ"ל ע"י שו"ת יצחק ה' חנוכה).

ג. מצוה להניחו משמאל לפתח כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהא מסובב במצוות (שו"ע שם סעי' ז'), ובצירוף טלית קטן שלובש בבגדיו הרי הם ג' מצוות שראשי תיבות שלהם צמ"ח ציצית מזוזה חנוכה (תשובות מהרי"ל סי' מ'), ואפילו כשיש כבר נרות אחרים משאר בני הבית, מ"מ יניח כל אחד שלו כדי שיהא מסובב במצוות שלו (חוט שני חנוכה פ"ט).

ד. צריך להניחו בטפח הסמוך לפתח בדוקא כדי שיהיה ניכר שבעל הבית הניחו שם (מ"ב שם סק"א), ואם הניחו רחוק יותר י"א דהרי זה כמי שהדליק ברחוב ואינו יוצא יד"ח (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), וי"א שאין זה אלא דין לכתחילה משום שיש בזה יותר פרסומי ניסא אבל אין זה מעכב ובלבד שניכר שההדלקה משתייכת לבית (מעדני שלמה עמ' ק"ו, אילת השחר שבת כ"א, ובחוט שני שם מסתפק בזה), אמנם אם רבים מדליקים בפתח אחד כמו שמצוי בישיבות, רשאים להניח הנרות זה בצד זה אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח, הואיל וניכר דכולם שייכים לפתח זה (חוט שני שם).

ה. מצוה להניחו למעלה משלושה טפחים סמוך לקרקע (שהוא 29 ס"מ למ"מ החזו"א ו-24 ס"מ להגר"ח נאה) ועד גובה עשרה טפחים (שהוא 96 ס"מ למ"מ החזו"א ו-80 ס"מ להגר"ח נאה), ואם דר בקומה שניה מניחו בחלון אפילו אם החלון גבוה יותר מ"י טפחים (מ"ב שם סק"ז), ובדיעבד יוצא יד"ח גם בפחות מג' טפחים וביותר מ"י טפחים עד כ' אמה (שו"ע שם סעי' ו').

ו. המדליק נרות במרפסת ידליק על פתח המרפסת ולא על המעקה, ואף אם יצטרך להגביה את החנוכיה שתראה היטב ויפסיד את המעלה של למטה מעשרה טפחים, מ"מ מעלת הפתח עדיפה שזה נחשב ג"כ כפתח הבית הפונה לרה"ר שהוא עיקר מקום ההדלקה, וגם יש בו את מעלת מזוזה בימין וני"ח משמאל (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ומ"מ אם אין רואים את הנרות מרשות הרבים יכול להדליק על המעקה של המרפסת אפי' אם המרפסת אינה מקורה (חוט שני שם בשם מ"מ הסתייגות זצ"ל).

ז. חלון שיש בו סורגים הבולטים אפשר להניח עליהם את הנרות כשיש פרסומי ניסא גדול יותר כשמניחים על הסורגים, אבל צריך שיהיה ניכר גם לבני הבית, ואולם אין להניח ע"ג מזגן שאינו ניכר לבני הבית אלא לבני רשות הרבים (חוט שני שם).

ח. נרות חנוכה שהניחם למעלה מכ' אמה מרשות הרבים (11.76 מטר לדעת מ"מ החזו"א ו-9.80 מטר לדעת הגר"ח נאה) לא יצא (שו"ע שם ס"ו), ולכן מי שגר בקומה רביעית שהוא למעלה מעשרים אמה ידליק בפתח הבית כדי שהדיירים בקומתו יראו הנרות, ואפילו אם יש בניינים גבוהים ממול אפילו הכי עדיף שידליק בפתח הבית שהוא פרסומי ניסא לעוברים בחדר מדרגות שנחשב כרשות הרבים מאשר להדליק בחלון הפונה לבתים שממול שהוא פרסומי ניסא לרבים ברשות היחיד (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ואם אין עוברים ושבים בקומה שגר בה, וישנם מסביב עוד בניינים רבי קומות ידליק בחלון ויקיים פרסומי ניסא לדיירים הגרים בבתי אלו, ובכל אופן עדיף שידליק גם בפתח הבנין ויברך למעלה ולא יפסיק בדיבור עד אחרי ההדלקה בפתח הבנין (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א שיעשה גם "אמלתרא" דהיינו מנורות זוהרות שהעין שולטת בהם גם למעלה מכ' אמה (הגרי"ז זילברשטיין שליט"א).

ט. נר חנוכה שהוא למעלה מכ' אמה לדעת הגר"ח נאה, ולמטה מכ' אמה לדעת מ"מ החזו"א יש להקל כהחזו"א דספק דרבנן לקולא (והגר"ש דבילצקי זצ"ל נשאל בזה בבני ברק, ואמר דכיון שהטעם דלמעלה מכ' אמה פסולה זה משום דלא שלטה ביה עינא א"כ בבני ברק שהחזו"א זצ"ל הוא המרא דאתרא, השלטא ביה עינא תלוי לפי העינים של החזו"א).

י. בתים הנמוכים מכ' אמה מרשות הרבים כמו בתים הנמצאים מתחת לכביש יוצאים ידי חובה, שלמטה העין שולטת גם ביותר מכ' אמה (אילת השחר שבת כ"ב ע"א).

יא. הגר בקומה שהיא למעלה מכ' אמה לרחוב הצמוד, אך ביחס לרחוב הרחוק היא פחות מכ' אמה, אם העוברים ושבים ברחוב הרחוק רואים הנרות בהסתכלות רגילה הרי זה כמדליק למטה מכ' אמה (ע"י שו"ת שבה"ל ח"ד ס"ה ואילת השחר שם).

יב. מי שנמצא יחידי בין הגויים אין צריך להדליק בחוץ דפרסומי ניסא הוא רק לישראל ולא לגויים (שעה"צ סי' תרע"ב סק"ז בשם שלטי גיבורים ושו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' ק"ה אות ז'), אבל ליהודים הרחוקים מתורה ומצוות קיים ענין של פרסומי ניסא, ואדרבה בזה גורם שגם אלו שלא מדליקים לכל הפחות יקיימו ענין של רואה (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

הדלקה מפני החשד

יג. חצר שיש לה שני פתחים לשני צדדים שונים כגון מזרח ומערב או צפון ודרום, צריך להדליק בשניהם מפני החשד שלא יאמרו העוברים באחת כמו שלא הדליק בזו לא הדליק בזו (שו"ע סי' תרע"א סי"ח), אבל אם יש לו שני חלונות משתי רוחות אין צריך להדליק אלא בחלון אחד שהכל יודעים שיש לבית כמה חלונות ולא יבאו לחשדו שלא הדליק (חוט שני שם).

יד. בזמנינו שיש מנהגים שונים על מקום וזמן ההדלקה י"א שאין חיוב להדליק מפני החשד (הליכות שלמה חנוכה פ"ג), ואולם י"א שגם בזמנינו יש חיוב הדלקה מפני החשד ואף שיש מדליקים בפנים אין זה מסיר את החשד דמ"מ רבים מדליקין בחוץ ויבואו לחושדו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכן נוהג הגר"י פרידמן שליט"א בביתו במושב תפוח להדליק בשלושה פתחים), ויש שחילקו בזה דבזמנינו אין חוששים לחשד ב' פתחים אבל אם לא מדליק בבית בכלל צריך להדליק מפני החשד (הגר"י קרליץ זצ"ל וכן הורה מרן החזו"א זצ"ל להגר"ח קניבסקי שליט"א כשנסע לשבת לחמיו הגרי"ש אלישיב זצ"ל שימנה שליח שידליק גם בביתו ב"ב מפני החשד), ויש עצה לסגור את התריסים בבית שיהיה ניכר שאין שום אדם בבית (מרן החזו"א זצ"ל).

במה מדליקין

טו. כל השמנים כשרים לנר חנוכה (שו"ע סי' תרע"ג סי"א), ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית (רמ"א שם), ויש מהדרים בשמן זית הראוי לאכילה שבו הדליקו במקדש (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אילת השחר שבת כ"ג ע"א).

טז. פתיל צף ופתילה המצופה בשעוה אף שברגע הראשון נדלקת הפתילה מכח השעוה והדלקת הפתילה מכח השמן נעשית רק בהמשך לא הפסיד את ההידור להדליק בשמן (הגר"י קרליץ זצ"ל), ואמנם י"א שיש להחמיר בזה דהדלקה עושה מצוה וא"כ ההדלקה היתה בשעוה ולא בשמן, ולכן ישתמש בפתילות של צמר גפן בלבד (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ויש עצה להטביל הפתילה בשמן או לשורפה קודם הדלקה (ולפי דברי שו"ת דבר יציב או"ח סי' רפ"ד שאם הדליק נר של שעוה שהשלהבת שלה היא ביותר מכו"א אמה ולאחר איזה רגעים שנדלק השעוה הגיע למטה מכו"א אמה יצא משום דאשו משום חציו וכל מה שנדלק אח"כ נעשה ע"י מעשיו עכשיו, א"כ נמצא דהדלקה בפתיל צף נחשבת ג"כ כהדליק מתחילה בשמן דהדלקת השמן אח"כ נעשית על ידו).

יז. אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליקו בו נר חנוכה משום שמאכל שהיה תחת המיטה שורה עליו רוח רעה, וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה, אבל אם השמן הוא מר דאינו בר אכילה אין שורה עליו רוח רעה ומותר (בן איש חי פ"י וישב), ולפי"ז אם הניח תחת המיטה שמן זית הראוי לאכילה לא ידליק בזה, אבל אם הניח שמן למאור שאין ראוי לאכילה ידליק בזה.

מנין הנרות

יח. מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והיינו נר אחד בכל בית, ולהידור מוסיף בעה"ב נר בכל לילה כמנין הימים עד שבלילה האחרון יהיו שמונה, ודעת המחבר שאע"פ שבני הבית מרובים לא ידליקו יותר, וכן מנהג ספרד (שו"ע סי' תרע"א סי"ב), ודעת הרמ"א דכל אחד מבני הבית מדליק ומוסיף והולך, וכן מנהג אשכנז (רמ"א שם), ואפילו קטן שהגיע לחינוך (רמ"א סי' תרע"א סי"ג), והגיע לחינוך לענין הדלקת נרות חנוכה הוא מגיל שידוע להדליק נר בעצמו ומבין ענין הנס (תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות ט"ו) וקטן מבני ספרד שרוצה להדליק אין למנוע ממנו (שו"ת אורלי"צ ח"ד מב אות ב).

יט. למנהג אשכנז דכ"א מבני הבית מדליק י"א שיכוונו בני הבית שלא לצאת בהדלקת אביהם כדי שיוכלו לברך על הדלקתם דאל"כ אין מברכים על הידור (שו"ת רע"א תנינא סי' י"ג), וי"א דיוצאים בהדלקת אביהם בכל ענין ואין מועיל כוונתם שלא לצאת, ומ"מ מברכים דההידור הוא שיקיים כ"א את המצוה בפ"ע ונחשב נר מצוה (רבינו הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, וע"י ח"י מרן רי"ז הלוי הל' חנוכה ואבי עזרי שם ואשר לשלמה תנינא בהקדמה, ואצל הגר"ח גריינמן זצ"ל נוהגים שבני הבית יוצאים בברכת בעה"ב).

זמן הדלקת הנרות

כ. זמן הדלקת הנרות לדעת המחבר הוא **בצאת הכוכבים** (סי' תרע"ב סי"א), וכן מנהג החסידים ועדות המזרח, ומתפללים מעריב ואח"כ מדליקים (עיי"ש בביאור"ל), ויסדר החנוכה לפני שיתפלל כדי שיוכל להדליק מיד אחר מעריב, ואולם לדעת הגר"א (מובא במ"ב שם סק"א) זמן ההדלקה הוא **בשקיעה** וכן מנהג אשכנז, (ומרן הגר"י זצ"ל הקפיד שתהיה ההדלקה בשקיעה בדיוק, וכן מנהג האר"י"ל להדליק בשקיעה ממש דהדלקה עושה מצוה ואז יכול לזכות באור הגנוז מששת ימי בראשית שקיים בני"ח), ובכל אופן אף הנוהג להדליק בשקיעה מ"מ ישים שמן שיהא דולק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (מ"ב שם), ומרן החזו"א זצ"ל נהג להדליק **עשרים דקות לאחר השקיעה** (בערך בשעה 4:55) כדי להרויח את שתי השיטות (וכן נהג האדמו"ר בעל ה"בית ישראל" מגור זצ"ל).

כא. אם עבר הזמן ולא הדליק, בדיעבד יכול להדליק כל הלילה עד עלות השחר **בברכה**, ומ"מ ידליק במקום ההדלקה בפתח הבית או בחלון ולא בתוך הבית (ע"י שו"ע שם סי"ב, וע"י מ"א סק"ו ופר"ח סק"ב שהביאו מהרש"ל שיכול להדליק בברכה רק עד חצות שאז אפילו שכלתה רגל מן השוק אבל מרשות הרבים לא כלתה, אבל כתבו דמסתימת השו"ע משמע שיכול לברך כל הלילה, והביאם המ"ב סק"א, ונראה דאף שמדליק בסוף הלילה לא ידליק בביתו אלא במקום ההדלקה בפתח הבית או בחלון דהא איכא תירוץ בגמ' שבת כ"א ע"ב 'מצוותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק' לשיעורה, והיינו שצריך שמן כשיעור זמן זה אבל אין זמן להדלקה ויכול להדליק כל הלילה אף שליכא פרסומי ניסא וכמושי"כ התוס' שם, וזה פלא שהרי מפורש בברייתא שם דני"ח מדליקו על פתח ביתו מבחוץ לפרסומי ניסא, וע"כ דיש להדליק במקום שיש אפשרות לראות את הנרות מבחוץ אף כשמדליק בסוף הלילה), ואפ"י אם הגיע לביתו פחות מחצי שעה סמוך לעלות השחר באופן שחלק מהחצי שעה יהיה כבר אחר עלות השחר ידליק בברכה (וע"י שבה"ל ח"ח סי' קנ"ו וכן משמע בלשון המ"ב שם סק"א), ובלבד שבני ביתו ערים אבל אם בני ביתו ישנים יקיץ שנים מבני ביתו כדי שיוכל להדליק בברכה (שעה"צ שם סק"ז), ויכול להעיר ג"כ קטנים שיש בהם דעת להבין מה זה ני"ח (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), אבל אסור להעיר את **אביו ואמו** דמחויב בכבודם, וכל זה כשכבר הדליק באותו בית אבל אם לא הדליקו מעירם דהוא ג"כ לצורך מצוה שלהם כיון שאינו יכול להדליק בלא פרסומי ניסא (הגר"י זילברשטיין שליט"א).

כב. יש אומרים שמי שטרוד בשעת ההדלקה (כגון מי שנוסע מביתו ובשעת ההדלקה יהיה בדרך) יכול להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך דהיינו שעה ורביע זמנית קודם צאת הכוכבים, ויכול לברך על הדלקה זו ובלבד שיתן בה שמן שידלק עד כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים (שו"ע סי' תרע"ב ס"א ומ"ב שם), ומכל מקום עדיף לכתחילה שישלח שליח שידליק עבורו או ידליק בעצמו מאוחר בלילה (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ל"ו, חוט שני חנוכה עמ' ש"יז).

כג. אשה החוזרת מאוחר בלילה מעבודתה, יכול בעלה להמתין לה להדלקה משום שלום בית, ובלבד שלא יתבטל עיקר זמן ההדלקה שלא תכלה רגל מן השוק (וידוע המעשה עם רבי נחומקה זצ"ל רבו של החפץ חיים שאיחר להדליק נרות חנוכה והמתין עד שאשתו תחזור הביתה משום שלום בית), ואין צריך לומר שאם הבעל חוזר מאוחר לביתו לא תדליק אשתו עבורו כיון שהוא עיקר הבית (עי' ביאוריה"ל סי' תרע"ה ס"ג ד"ה אשה שהביא את דברי חז"ל "תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו", ורק אם יחזור לאחר שכלתה רגל מן השוק תדליק אשתו, ולמנהג החסידים שמדליקים בפנים תמתין לו כל הלילה (מבית לוי מועדים)).

כד. כשמדליקים עליו בביתו יוצא ידי חובת הדלקה, ומ"מ צריך לראות נ"ח ולשמוע הברכות מאחר משום ד"א שגם אם מדליקים עליו בביתו צריך לברך על הראיה להודות על הנס (עי' מ"ב סי' תרע"ו סק"ו ושו"ע סי' תרע"ז ס"ג, ועי' בס' נר חנוכה פ"ד אות כ"ט ואמנם הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א דכיון שברכת הרואה היא רק אחרי שרואה נר דלוק כמו בשאר ברכות הראיה, ואילו המדליק עצמו מברך קודם ההדלקה כמו בברכת המצוות א"כ אין הרואה יכול לצאת בברכת המדליק אא"כ יראה תחילה נר חנוכה שכבר דלוק ע"י אחרים ואז יכול לצאת ידי חובת ברכה מפי המדליק שמברך אחריו, עי' בס' נר חנוכה שם הערה ס"ט, ואולם מהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שמעתי דכיון שהמדליק מברך עבור לעשייתן ההדלקה נחשב כמי שרואה ההדלקה ויכול לצאת מהמדליק אף שלא רואה נרות אחרים).

כה. אם מדליקים עליו בביתו ורוצה לברך ברכות הראיה בעצמו יש עצה שיכוין שלא לצאת בברכת שעשה ניסים ושהיינו שמדליקין בביתו דאז אין מתייחסים ברכות אלו אליו ושפיר יכול לברך בעצמו (כדעת שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' י"ג שפ"י דטעם הסוברים דכשהדליקו עליו בביתו אינו מברך משום שמוציאים אותו גם בברכות אע"פ שלא שמע אותם, אבל אם טעמם **דלמדליק** אין דין "רואה" והיינו דתקנת רואה נתקנה רק למי שלא מדליק אבל המדליק אין יכול להפריד בין ההדלקה לראיה א"כ לא יועיל עצה זו דכיון שמדליקין עליו בביתו אין לו דין רואה, ואולם כבר פסק המ"ב כדעת רעק"א בס"י תרע"ו סק"ד ובס"י תרע"ט סק"א ובשעה"צ שם).

סדר ההדלקה

כו. ביום הראשון מתחיל להדליק בצד ימין של החנוכיה, ויניח את הנר הראשון בקנה הימני שבחנוכיה ובכל יום מוסיף נר סמוך לו ועליו מברך וממנו ממשיך לימינו (שו"ע סי' תרע"ו סעי' ה'), ואין חילוק בין מניח מימין לפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יתחיל הברכה בנר הנוסף (מ"ב שם סק"ט בשם הב"י), ולכן יש לעמוד בצד שמאל של החנוכיה שכשיתחיל להדליק בנר השמאלי לא יהא כמעביר על המצוות (מ"ב שם), וי"א שאין לברך על הנר הנוסף שהוא הידור מצוה אלא לעולם יברך על הנר שהדליק ביום הראשון, וסדר ההדלקה משתנה לפי מקום הנחת החנוכיה, שכאשר יש מזוזה בפתח ומניח החנוכיה משמאל לפתח **מבחוץ** מדליק מימין לשמאל כדי להדליק בטפח הסמוך לפתח, ואם אין מזוזה מימין ומעמיד החנוכיה מימין לפתח **מבחוץ** מדליק משמאל לימין דאז הטפח הסמוך לפתח הוא בהדלקת הנר השמאלי, ואם מדליק בחלל הפתח שאין בזה טפח הסמוך לפתח או מדליק בחלון מתחיל משמאל לימין משום כל פניות יהיו לימין (הגר"א מ"ב שעה"צ שם).

כז. טעה והדליק פחות נרות ממנין הימים, כגון שהדליק ב' נרות ביום ג' צריך להוסיף נר נוסף אבל לא יברך (ח"א כלל קנ"ד סכ"ט), ואם הדליק וראה מיד שחסרו נרות מההידור לא ישיח עד שיביאו לו השאר (בן איש חי פרשת וישב י').

כח. טעה והדליק יותר ממספר הנרות כגון שביום ג' הדליק ד' נרות יצא ידי חובתו (חכמת שלמה על השו"ע), ואולם צריך לכבות את הנר הנוסף שהוסיף בטעות כדי שלא יפסיד ההיכר של אותו היום (חוט שני פ"ט עמ' ש"ג) וכיבה את הנר הראשון מימין שהוא הנר האחרון שהדליק, ואף אם ביום הראשון הדליק שנים צריך לכבות אחד כדי שלא יתבטל ההיכר ביום השני (הגר"י קרליץ זצ"ל ויבלח"ט הגר"ח קניבסקי), ועוד שלא יאמרו לצרכו הוא מדליק (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

כט. אם יש לו שתי נרות ביום השלישי לא ידליק אלא אחד (מ"ב סי' תרע"א סק"ה), ואולם אם התחיל להדליק ביום השלישי את הנרות ולא הצליח להדליק את השלישי לא יכבה את הנר השני אף שאין היכר לימים באופן זה (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א דאם יש לו ב' נרות ביום השלישי ידליק שנים משום ריבוי נרות (מרן הגרא"מ שך זצ"ל באבי עזרי ה' חנוכה, ונפק"מ במי שהדליק נרות כנגד חלון זכוכית שאינה שקופה שניכר בחוץ שיש שם נרות אבל אין ניכר מספר הנרות דהורה הגר"י"ש אלישיב זצ"ל דלא יוצא אלא ידי עיקר הדין של נר איש וביתו אבל לא ידי מהדרין דלדעת הגרא"מ שך יוצא בזה ידי ריבוי נרות).

ל. טעה והדליק בחנוכיה של חברו (טעות זו מצויה מאד בישיבות או בבתי מלון, שמדליקים כולם בחדר האוכל) יחזור וידליק בלא ברכה, ואם יכול לשמוע הברכה מחבירו עדיף (עי' מ"ב סי' תרע"ג סק"ב) "שמון גזול צ"ע אם כשר לנר חנוכה שואל ומשיב חלק א' מהדורא תליתאה סי' שמו"ט", והיה מעשה בבעל חנוכיה שבא ומצא את חנוכיתו דולקת וכיבה אותה והדליקה מחדש, ולא טוב עשה דכיון שקנאו הראשון בשינוי מעשה ע"י שאסרו בהנאה וכמבואר בתוס' שבת דף נ"ח ע"א דע"י שנאסר בהנאה חשוב שינוי מעשה, נמצא א"כ שהדליק בממון של חברו, ואצלו אין שינוי מעשה שהרי כבר נאסר בהנאה עפ"י השואל ומשיב שם).

לא. יקבץ אשתו ובני ביתו בעת ההדלקה והברכות לפרסם הנס (חיי אדם כלל קנ"ד אות כ' בן איש חי וישב אות א').

לב. ראוי שלא לצאת מביתו בתוך חצי שעה להדלקת הנרות שמצוה לראותם דולקים והוא פרסום הנס וחיבוב מצוה (מקור חיים לבעל החוות יאיר תרע"ב סק"ב וז"ל "יניח עיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם ולא סגי שידליק וילך לו"), ויש להאריך בשירים ופיוטים חצי שעה לכל הפחות (יסוד ושורש העבודה שער י"ב פ"א), ובכח הראיה של הנרות לטהר כל מה שפגם בראיית העיניים שהאור הגנוז לצדיקים טמון בנר חנוכה (המגיד מקו"ניץ זצ"ל).

סדר הברכות

לג. בליל ראשון מברך ג' ברכות: להדליק, שעשה נסים, ושהחיינו, ובשאר ימים להדליק ושעשה נסים, ואם לא בירך שהחיינו ביום א' יברך ביום אחר בשעת ההדלקה (שו"ע תרע"ו ס"א), ואם לא בירך עד יום השמיני אפשר שיברך על עצם הזמן של חנוכה אפילו בלא הדלקה (שעה"צ שם סק"ג שמסתפק בזה ומניח בצ"ע).

לד. הדליק נר חנוכה ושכח לברך, אם נזכר קודם שהדליק את כל נרות ההידור יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר לאחר שהדליק את כולם מברך רק שעשה נסים וביום א' גם שהחיינו, וכדן רואה שמברך ב' ברכות (מ"ב ס"י תרע"ו סק"ד).

לה. אין להפסיק בדיבור בין הברכות להדלקה ואם הפסיק צריך לחזור ולברך (עפ"י שו"ע קס"ז ס"ו), ואולם אם הפסיק בדיבור אחרי שהדליק נר א' אינו צריך לחזור ולברך (שו"ת מנח"י ח"ד ס"י קט"ו וח"י ס"י ס"ד), ואומרים הנרות הללו אחר שהדליק הנר הראשון, ויש שנוהגים לאומרו אחר שסיים את כל ההדלקה קודם שהדליק השמש (מ"ב ס"י תרע"ו סק"ח).

הדלקה עושה מצוה

לו. הדלקה עושה מצוה ותכף שהדליק קיים המצוה ולפיכך אם כבתה אין זקוק לה, ואפילו בערב שבת אם כבתה קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אין זקוק לה (שו"ע ס"י תרע"ג ס"ב), ומ"מ ראוי להחמיר ולחזור ולהדליקה ובפרט בערב שבת ואינו מברך (רמ"א שם ומ"ב סק"ז), אבל אם הדליקה ולא נתן בה שמן כשיעור או הדליקה במקום הרוח אפילו אם דלקה כשיעור לא יצא וצריך לחזור ולהדליק בלא ברכה (שו"ע ס"י תרע"ה ס"ב ומ"ב סק"ח ובסי' תרע"ג סק"ה), ואם הדליק על דעת לכבות, דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א דהוי חסרון במעשה ההדלקה ונחשב כהדליק במקום הרוח ולא יצא, ולכן בער"ש כשיש לו רק נר אחד לא ידליק נ"ח ויכבה ואח"כ ידליק נר שבת, ואמנם דעת הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל דאין המחשבה מגרעת את מעשה ההדלקה ויצא).

לז. אם נכבה אחד מנרות ההידור קודם שהשלים את כולם צריך לחזור ולהדליק, כיון שצריך דבעת ההדלקה יהיו כל הנרות כחשבון הימים (ביאור"ל ס"י תרע"ג ס"ב), ואף אם נכבה הנר הראשון קודם שהשלים את כולם צריך לחזור ולהדליקו אע"פ שכבתה אין זקוק לה כיון שזקוק לנר הראשון לצורך המהדרין דאין הידור בלא מצוה.

לח. טוב שכל אחד ישתדל להשיג חנוכה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה (משנ"ב תרע"ג סק"ח), ועל זה אחז"ל הרגיל בנר שמקימה בהידור זוכה לבנים ת"ח, ואמנם אם חושש להדליק בחנוכה של כסף בחוץ שמא תגנב עדיף שידליק בחוץ בחנוכה פשוטה משידליק בפנים בחנוכה של כסף (מהרש"ל קנה חנוכה של כסף ובליל ב' הדליק בה ויברך שהחיינו משום השמחה שהיתה לו בחנוכה של כסף, ע"י בבא"ה ס"י תרע"ג סק"י, וצ"ע מדוע אין השהחיינו נחשב להפסק שהרי אינו צורך ההדלקה שכבר בירך שהחיינו ביום א', וי"ל דמברך שהחיינו על השימוש של החנוכה שהיא ההדלקה והרי זה כמו שמברך שהחיינו קודם עטיפת טלית חדשה).

איסור הנאה מנרות חנוכה והדלקת שמש

לט. אסור להשתמש לאור נרות חנוכה כגון למנות מעות או לראות תוית של תרופה, ואפ"י ללמוד לאורה אסור (ע"י שו"ע ס"י תרע"ג ס"א), וי"א דמותר לעיין בספר בדרך עראי (באה"ט שם סק"ד), ולעיין בספר לצורך איזה ספק שמסתפק בדין הנרות ודאי מותר (שע"ת שם סק"ד), וכשיש הפסקת חשמל אין צריך לצאת מהבית כדי לא להנות מהנרות (שע"ת ס"י תרע"ג סק"ג).

מ. נוהגים להניח נר נוסף ליד נרות החנוכה ונקרא "שמש" כדי שלא יהנו מהנרות אלא מהנר הנוסף (שו"ע שם), ואמנם אין להשתמש לאור השמש תשמיש של גנאי כגון לגזוז צפרנים או להכנס עמו לבית הכסא בהפסקת חשמל (באה"ט שם סק"ז).

מא. שני בני"א המדליקים נרות חנוכה בסמוך, צריך כ"א להדליק שמש לעצמו ולא יסתמך על של חברו (הגר"א"ל זצ"ל).

מב. לאחר שעבר זמן הצריך להדלקה יכול להשתמש לאורה, ואולם ראוי להתנות לכתחילה שלא מקצה את השמן אלא לשיעור ההדלקה משום דיש הסוברים שאם נתן בסתם הקצה הכל למצותה (מ"ב ס"י תרע"ב סק"ז, וסי' תרע"ז סק"ח).

מג. יש להזהר שלא להשתמש לצורך ה"שמש" בכוסיות שהשתמשו בהם יום קודם לנרות המצוה, משום שנשאר שם שמן האסור בהנאה ונאסר השמן כולו משום תערובת ואין יכול להשתמש בו לשמש, ואין לחשוש בזה לבליעות משום שלא הקצה מתחילה אלא השמן שנדלק ולא השמן הבלוע, ובלא"ה כלי זכוכית לרוב הפוסקים אינם בולעים (הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל).

שבת חנוכה

מד. בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ מדליקין נר של שבת (שו"ע ס"י תרע"ט ס"א), ואם הדליק נרות שבת קודם ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נרות חנוכה, וכ"ז דוקא באיש, אבל אשה המדלקת כיון שבסתמא מקבלת שבת בהדלקתה א"כ לא תדליק אח"כ של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה ניסים ושהחיינו יכולה לברך בעצמה (מ"ב שם סק"א).

מה. יכול להדליק נר חנוכה בערב שבת ולברך בעוד היום גדול (רמ"א שם), ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה רביע קודם הלילה (מ"ב שם סק"ב), **והשנה זמן זה הוא בשעה 3:40**, ויש הנוהגים בער"ש לומר רק "הנרות הללו" בשעת ההדלקה, אבל "מעוז צור" שרים בליל שבת בסעודה (לקט יושר עמ' 153 שכן נהג רבו בעל התרוה"ד וכן נהג מרן הסטייפלר זצ"ל).

מו. צריך ליתן שיעור של שמן בערב שבת כדי שיספיק לדלוק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים, (מ"ב שם סק"ב), ויש להקפיד שגם הקטנים שהגיעו לחינוך שידליקו נרות בשיעור זה ולא יתנו להם את הנרות הפשוטים הדולקים רק חצי שעה (פשוט), ולכן בירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת 40 דקות קודם השקיעה, מאחרים את ההדלקה ומדליקים 25 דקות לפני השקיעה, (לוח

א"י, וכן נהג הגרש"ז אויערבך זצ"ל, אבל י"א שידליקו בזמן הרגיל שהרי יש היום בית קיבול לשמן הראוי לדלוק זמן רב (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

מז. נכון להתפלל מנחה בער"ש לפני הדלקת הנרות שלא יהיה תרתי דסתרי (מ"ב שם ושעה"צ סק"ז, וטעם זה שייך רק אם מדליק מבעוד היום גדול וסומך על ר"י דמפלג המנחה נחשב כמו לילה אבל אם מדליק קודם השקיעה שהוא הזמן לרבנן בערב שבת יכול להתפלל מנחה לאחר ההדלקה, ע"י שעה"צ בסוגריים שם), ועוד טעם שמנחה כנגד תמיד של בין הערביים והדלקת נרות היתה אחריו (שע"ת שם סק"א), וכן מטעם דתדיר ושאינו תדיר (פוסקים), ואם אין לו מנין לא יתפלל ביחידות אלא יתפלל במנין לאחר ההדלקה (א"ר סק"א).

מח. שבת חנוכה יש להרבות בסעודה יותר משאר שבתות השנה (בן איש חי שנה א פרשת וישב אות כ"ח).

מוצש"ק חנוכה

מט. יש נוהגים להקדים תפילת ערבית במוצ"ש כשלושים וחמש דקות אחר השקיעה, ויש שמקדימים מארבעים וחמש לארבעים דקות אחר השקיעה (ובלוח א"י כתב להתפלל 23 ד' אחר השקיעה, כדי להדליק שלושים וחמש ד' אחר השקיעה), ויש שאין מקדימין כלל ומתפללין כבכל מוצאי שבת (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ואין אומרים ויתן לך בביהכ"ס (לוח א"י).

נ. במוצאי שבת מזדרזין להדליק נרות חנוכה מיד בגמר תפילת ערבית כדי שלא יעבור זמן ההדלקה, ולכן באם אפשר נכון להכין מערב שבת הפתילות והשמן להדלקה למוצ"ש כדי שיוכל למהר ולהדליק במוצ"ש, ואם רוצה בשבת לומר לבני ביתו שיכינו את הנרות והשמן מיד במוצ"ש יאמר להם ע"י רמז שיש מצוה להדליק נרות במוצ"ש בהקדם האפשרי (וידוע על הגה"צ רבי דוד בהרן זצ"ל שהזדרזו מאד להדלקת הנר במוצש"ק, וכשהאריכו בתפילה ולא יכל לצאת, קפץ דרך חלון ביהכ"ס ורץ לביתו להדלקת הנרות).

נא. מדליקים נרות בביהכ"ס קודם הבדלה (שו"ע סי' תרפ"א ס"ב), ובבית י"א שמדליק ואח"כ מבדיל (רמ"א שם), וי"א דמבדיל ואח"כ מדליק (ט"ז ע"י מ"ב שם סק"ג), ומרן החזו"א הדליק ואח"כ הבדיל ובסוף ימיו הבדיל ואח"כ הדליק, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (מ"ב שם), ומי שנכנס לביתו ופוגע בחנוכה תחילה ידליק קודם משום אין מעבירין על המצוות (הנהגות ופסקים הגר"ח זוננפלד זצ"ל עמ' 100, והגר"י קרליץ זצ"ל כשהיה גר ב"ם והדליק את החנוכה בחוץ היה מדליק ואח"כ מבדיל משום שפגע בחנוכה תחילה אבל כשהגיע לב"ב והדליק בחלון הבדיל קודם משום שפגע בהבדלה שהכניח לו הרבנית ע"ה תחילה).

נב. מי שנוהג להדליק נר חנוכה ואח"כ להבדיל ושכח לומר אתה חוננתנו בתפילה ובא לביתו בזריזות וברוך להדליק נר של חנוכה ונזכר שלא הבדיל בתפילה ולא אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול והרי אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל מה יעשה? והנה העצה הטובה ביותר שאחד מבני הבית יוציא בברוך המבדיל, ואם אי אפשר נראה שידליק נר אחד ואח"כ יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול וימשיך להדליק את שאר הנרות (ע"פ הרמ"א סי' רצ"ט סי' דמלאכה קלה כמו הדלקת נר מותרת בלא הבדלה, ואף שהמ"ב כתב שהאחרונים מפקפקים על היתר זה, מ"מ כיון דנפק מפומיה דרמ"א ראוי הרמ"א לסמוך עליו כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שיאמר הוא עצמו ברוך המבדיל ולא נחשב הפסק דהוא כמו שאומר תנו אוכל לשור דלא נחשב הפסק, ואולם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר דהוי הפסק ולא דמי לתנו אוכל לשור דהוי צורך האכילה משא"כ כאן דלא הוי צורך ההדלקה אלא צורך המלאכות).

דין אכסנאי (אורח) בחנוכה

נג. אורח שמתארח בעיר אחרת אפ"י ליום אחד לאכילה ושינה ואין מדליקים עליו בביתו יתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן ויוצא בזה ידי חובת הדלקה (שו"ע סי' תרע"ז ס"א, וע"י חוט שני עמ' ש"י בשם החזו"א), וי"א דצריך בעל הבית להוסיף אף מעט שמן בשביל האכסנאי חוץ משמן חצי שעה שנותן בשביל עצמו (מ"ב שם סק"ב), ואולם למנהג האשכנזים דכל אחד מבני הבית מדליק לעצמו נכון יותר שידליק האורח בעצמו (מ"ב שם ושעה"צ סק"י, ואולם ע"י בשלמי תודה חנוכה עמ' קט"ז שהוכיח מלשון השעה"צ סק"י"ט דאכסנאי המשתתף בפרוטה מקיים בזה גם דינא דמהדרין לכל אחד, ומש"כ המ"ב דטוב שהאכסנאי ידליק בעצמו הוא מפני החשד, וכן המנהג דבנים נשואים המתארחים אצל הוריהם נחשבים לאכסנאים ומדליקים בעצמם אפילו נמצאים תקופה ממושכת אצל ההורים (הוראת הגרש"ז אויערבך והגר"ש אלישיב זצ"ל).

נד. מי שמתארח וסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר צריך לילך לביתו כדי להדליק נר חנוכה (מ"ב שם סק"י"ב).

נוסע חוץ לביתו

נה. אם נוסע לשבת לעיר אחרת ואוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מדליק במקום שאוכל דהעיקר הוא מקום האכילה, אבל אם אוכל באולם שמחות ידליק במקום שישן, וכל זה בישן שלא בביתו הקבוע אבל בישן בביתו הקבוע ואוכל אצל אחרים ידליק בביתו (ע"י שו"ע סי' תרע"ז ס"א).

נו. מי שנוסע מחוץ לעיר למשך השבת ובמוצ"ש חוזר לביתו ימהר לחזור לביתו מיד במוצ"ש בעוד שלא כלתה רגל מן השוק (בערך בשעה 10:00 וכל מקום לפי עניינו) וידליק בביתו (הגרא"ל שטיינמן והגר"ש וואזנר זצ"ל), ואם לא יספיק להגיע לביתו בזמן זה, ידליק במקום שנמצא שם וישאר שם כשיעור של חצי שעה (הפוסקים הני"ל), ועדיף להשאר ללון שם במוצ"ש ולאכול מלוה מלכה, ובבוקר סעודה נוספת (הוראת מרן החזו"א זצ"ל להגר"ח קניבסקי שליט"א).

יולדת השוהה בבית חנוכה

נז. יולדת השוהה בבית החולים או בבית החלמה בחנוכה, ובעלה מדליק בביתו יוצאת בהדלקת בעלה, וראוי שתראה נר חנוכה ותשמע ברכת שעשה נסים וביום א' גם ברכת שהחיינו, ואם בעלה בבית הוריו י"א שאין יוצאת בהדלקתו וצריכה להדליק בבית החולים בחלון, ואם לא מאפשרים להדליק בחלון תדליק בתוך חדרה (הגר"ח קרליץ זצ"ל והגר"ח שליט"א), וי"א דאשה טפלה לבעלה ויוצאת בהדלקתו בכל מקום שמדליק (הגרא"ל שטיינמן והגר"ש וואזנר זצ"ל).

דין חתן בנר חנוכה

נח. חתן המתחתן בחנוכה וחופתו אחר צאת הכוכבים עליו להדליק בבית הוריו, אבל אם יוצא מבית הוריו לפני זמן ההדלקה, כגון שבת הוריו בירושלים ומתחתן בב"ב ויגור בה, אין יוצא בהדלקה שמדליקין בבית הוריו אפי' את עיקר הדין של נר איש וביתו, משום שברגע שיצא ממפתן בית הוריו לחופתו עוקר דירתו ואינו סמוך שוב על שולחנם ועליו להדליק בלילה כשיגיע לביתו החדש, ויבקש מאחד מבני המשפחה להצטרף אליו כדי שיוכל לברך את ברכות ההדלקה בפני שנים ויש שעושים את חדר היחוד בביתם החדש של החתן והכלה ומדליקים שם את נ"ח (הליכות שלמה פי"ד ס"י"ד), וי"א דלא נחשב שעוקר דירתו כשיוצא מבית הוריו אלא רק לאחר הנישואין שהרי אם תברח הכלה קודם החופה יחזור לבית הוריו ואי"כ יוצא הוא בהדלקה שמדליקין עליו בביתו ורק צריך להדליק בביתו החדש משום נר מהדרין של כ"א ואחד (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

קטן שהגדיל בחנוכה

נט. מי שנעשה בר מצוה בחנוכה ומנהג אבותיו להדליק בשקיעה, י"א דידליק גם את הנר של ליל יום הבר מצוה בשקיעה ואינו צריך להמתין לצאת הכוכבים שאז יהיה בר חיובא מדינא (הגרש"ז אויערבך זצ"ל), ואולם י"א דידליק בצאת הכוכבים (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ומ"מ ברכת שהחיינו מברך ביום הראשון אף שנעשה בר מצוה באמצע חנוכה ואינו חוזר ומברך כשיגדיל), ואם חל ליל הבר מצוה בשבת, ידליק בערב שבת ויברך רק ברכת להדליק, ובליל ש"ק יברך שעשה נסים ושהחיינו על ראית נ"ח, וכמו מי ששכח לברך עד אחר ההדלקה דיכול לברך שעשה נסים ושהחיינו דלא גרע מרואה (אמרתי כן קמיה מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל והסכים לזה, ויש להסתפק במי שנעשה בר מצוה בשבת של חנוכה אם חיובו להדליק נרות חנוכה בערב שבת מפלג המנחה הוא מדינא כיון שכשהנרות ידלקו הוא יהיה כבר גדול או כיון שעדיין קטן הוא חייב רק מדין חינוך, ואם חיובו הוא רק מדין חינוך נמצא שברכת להדליק שבירך בערב שבת היתה רק מדין חינוך ובליל שבת שבירך על הראיה ברכתו מדינא).

דיני יארציט ואבל בחנוכה

ס. כל דיני אבילות נוהגים בחנוכה (מ"ב סי' תרפ"ג סק"א), ומנהג בני אשכנז ד"חיוב" תוך י"ב על אביו ואמו אין ניגש להיות ש"צ בשחרית שיש בו הלל אלא במנחה ומעריב, ויש אומרים שיתפלל שחרית ובאמירת הלל יחליפו אחר (מ"ב תר"ע סק"ב ותקפ"א סק"ז), ומנהג החסידים שאבל כלל לא נגש להיות ש"צ בחנוכה (וכן מורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביהכ"ס לדרמן).

סא. אַבֵּל לא ידליק את נרות בית הכנסת ביום הראשון של חנוכה משום שאין ראוי שיברך שהחיינו לציבור, ואולם בביתו יכול לברך שהחיינו (מ"ב תרע"א סקמ"ד).

סב. אַבֵּל בתוך י"ב חודש לא ישתתף במסיבות חנוכה, ומ"מ בחרו ישיבה שהוא אבל מותר לו להכנס לחדר האוכל במסיבת חנוכה משום שזהו ביתו ואינו חייב לצאת מביתו מפני זה, אך לא ישתתף בריקודים (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

סג. נוהגים לומר הלל בחנוכה בבית האבל כיון שהוא חיוב מדינא, אבל האבל לא יאמר ויצא לחדר אחר (מ"ב תרע"ג סק"א).

סד. אין הולכים לבית הקברות בימי חנוכה ואפי' מי שיש לו יארציט ילך קודם חנוכה (כף החיים סי' תר"ע סק"ג, בן איש חי פרשת וישב אות כב), אולם לקברות צדיקים מותר (וכן נהגו בבגדד לעלות לקבר יהושע כהן גדול בחנוכה בא"ח שם), ויש הנוהגים לעלות לבית הקברות ביארציט אלא שאין אומרים תפילת אל מלא רחמים ודברי הספד רק תהילים וקדיש (גשר החיים ח"א פכ"ט הליכות שלמה פי"ז הע' 31), ומ"מ הקמת מצבה אסורה כיון שהמנהג להספיד בשעת הקמת המצבה (שו"ת מנח"י ח"ג סי' נ"א).

איסור עשיית מלאכה לנשים

סה. נוהגים הנשים שלא לעשות מלאכה חצי שעה אחרי הדלקת נרות כיון שהנס נעשה על ידן (שו"ע סי' תר"ע ס"א ומ"ב סק"ג), ויש בזה ג"כ טעם ע"פ הסוד (בן איש חי וישב אות כ"ז), ואין להקל בזה (שו"ע שם), ואף אם כבו הנרות בתוך חצי שעה וכבתה אין זקוק לה מ"מ לא יעשו מלאכה (הגר"ח קנייבסקי שליט"א), ואסרו רק מלאכות כמו תפירה וסריגה כיבוס וגיהוץ אך שאר עניני הבית כהדחת כלים בישול ואפיה מותרים, ושטיפת הרצפה ראוי להמנע (מבית לוי).

הדלקה בבית הכנסת

סו. מנהג ישראל להדליק נרות בביהכ"ס ולברך עליהם משום פרסומי ניסא (שו"ע תרע"א ס"ז), והמנהג להדליק בין מנחה למעריב (רמ"א שם), והמדליק יחזור וידליק בברכה בביתו, ומ"מ לא יחזור על ברכת שהחיינו אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו (מ"ב שם ס"ק מ"ה), ודעת הגר"ח קרליץ זצ"ל דגם באופן הפוך דהיינו אם בירך שהחיינו בביתו אינו חוזר ומברך שהחיינו בביהכ"ס (וכן המנהג בכולל חזו"א שמדליקים כל יום נרות בשעה 8:00 לאחר שהדליקו בבית ואין מברכים ביום א' שהחיינו), ואולם דעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שיכול לחזור ולברך שהחיינו בביהכ"ס לצורך הציבור (וכן המנהג בכולל פוניבז' שמדליקין בשעה מאוחרת קודם מעריב ומברך השי"ץ ביום א' גם ברכת שהחיינו, ע"י בזה בשע"ת שם סי' תרע"א סק"א).

סז. מדליקין בביהכ"ס בצד דרום כמו במקדש, ומניחם ממזרח למערב, והמדליק עומד אחריו לדרום ופניו לצפון ומתחיל ומדליק בנר הסמוך לארון הקודש ומוסיף והולך בכל יום נר לשמאלו ופונה משמאל לימין (מ"ב שם סקמ"ג).

סח. בית כנסת שיש בו כמה חדרים לתפילה (שטיבלך) מלבד האולם המרכזי, יש להדליק בכל חדר שמתקיים בו תפילת מעריב לפרסומי ניסא, ואם יש כולל ערב בבית הכנסת ומתפללים שם מעריב מאוחר יותר יש להדליק אף שם, ואולם אם אין שם ארון קודש אין צריך להדליק שם (הגר"ח קנייבסקי שליט"א).

סט. יש להקפיד שיהיה מנין בבית הכנסת בשעת ההדלקה דכל עיקר ההדלקה בבית הכנסת היא לפרסומי ניסא, ואם אין לו מנין או בערב שבת שהציבור מתאחר ידליק בלא מנין ויברך (מ"ב סי' תרע"א סקמ"ז ובביאור"ל ד"ה "ויש שנהגין" ולא כמוש"כ במור וקציעה דצריך שיהיו מנין אנשים בשעת ההדלקה בבית הכנסת לעיכובא ואם השעה דחוקה ידליק בלא ברכה).

ע. אין לברך על הדלקת נרות חנוכה שמדליקים במסיבות חנוכה שאין תקנת חז"ל להדליק אלא בביהכ"ס או בפתחי הבתים, ויש למנוע זאת והמברך ברכותיו לבטלה (שו"ת שבה"ל ח"ד סי' ס"ה, ושו"ת ציץ אליעזר חט"ו).

ההדלקה בישיבות

עא. בני הישיבה האוכלים בבנין אחד וישנים בבנין אחר יכולים להדליק בחדר האוכל אף שהוא מקום אכילה משותף לכולם (הוראת החזו"א זצ"ל לבני ישיבת פוניבז' עפ"י הרמ"א סי' תרע"ז סי"א דמקום האכילה עיקר, ע"י שלמי תודה חנוכה סכ"ג אות א'), אבל יעץ לבני הישיבה שידליקו בחדר בו הם ישנים ויאכלו שם לפחות ארוחה אחת בכל יום, ובזה מרויח אף דעת השו"ע דמקום שינה עיקר, ובפרט שדעת הרבה מגדולי ההוראה שצריך להדליק בפנימיה משום שחדר האוכל אינו נחשב בית אלא כמסעדה שנכנסים שם ג' פעמים ביום לאכול (שו"ת אגרות משה או"ח סי' ע', ושו"ת שבה"ל ח"ג סי' פ"ג וע"י חוט שני עמ' ש"ט), ואם חדרי האוכל והפנימיה בבנין אחד אין הבדל אם ידליקו בחדר האוכל או בפנימיה כי כל הבנין הוא ביתם וכמו שבבית אין מדליקים בחדר שבו אוכלים דוקא אלא היכן שיש יותר פרסומי ניסא (שו"ת שבה"ל שם).

עב. בחור בישיבה גדולה שישן בבית הוריו בלילה אבל אוכל בישיבה וישן בה שנת צהריים, ידליק בבית הוריו, ואם יגרם בכך ביטול תורה ידליק בחדר האוכל של הישיבה (שו"ת מנח"י ח"ז סמ"ח, חוט שני חנוכה עמ' ש"ט).

עג. בחורי ישיבות קטנות הישנים בביתם ואוכלים שם ארוחת צהריים, ישובו לביתם בזמן ההדלקה (פשוט).

עד. רשאים הבחורים להדליק בפתחי הפנימיות אפילו לדעת החזו"א שהחצרות של היום לא נחשבים כבית, כיון שמסתובבים שם בבגדי שינה ואף בפתחי חצר הישיבה אפשר דמותר, וכל מקום לפי המציאות הנהוגה בו (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

עה. בחורי ישיבה ספרדים י"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם כיון שאינם נחשבים סמוכים על שולחנו וצריכים להדליק בישיבה (הגר"מ קרליץ זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א), וי"א דנחשבים סמוכים על שולחן אביהם ויוצאים בהדלקתו (הגרא"ל שטיינמן והגר"צ אבא שאול זצ"ל), ולצאת ידי ספק טוב שישתתפו בפרוטה וישמעו הברכות מאחר.

עו. בחור שנתמנה להדליק נ"ח בהיכל הישיבה לא ידליק שוב בפנימיה או בחדר האוכל בברכה (ע"י שעה"צ סי' תרע"א סקנ"ב).

איסור אכילה ולימוד קודם הדלקה

עז. משהגיע זמן הדלקת נרות אסור לאכול או לישון ואם התחיל פוסק (מ"ב סי' תרע"ב סק"י), ויש להחמיר שלא לאכול חצי שעה קודם זמנה (שעה"צ סק"ד), ואמנם אין האיסור אלא לבעל הבית המדליק אבל היוצאים בהדלקתו מותרים באכילה.

עח. אסור להתחיל ללמוד תורה חצי שעה קודם זמן ההדלקה, ואמנם יכול להקל ללמוד חצי שעה לפני השקיעה ולסמוך על הפוסקים שזמן ההדלקה הוא מצאת הכוכבים (שעה"צ שם), ובכל אופן מותר ללמוד הלכות חנוכה חצי שעה לפני הזמן דכיון שעסוק באותו ענין לא חיישינן שישכח (חוט שני חנוכה פ"ט עמ' ש"ח).

עט. בחצי שעה קודם זמן ההדלקה מועיל שומר כדי שבינתים יוכל ללמוד או לאכול אבל משהגיע זמן ההדלקה דהיינו שרוצה לאכול ומבקש מאחר שיזכירנו להדליק את הנרות לא מועיל שומר (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, והטעם דכיון שהגיע זמן ההדלקה אף בלא אכילה אסור לאחר את הזמן, וע"י ביאור"ל סי' תל"א לענין בדיקת חמץ).

אמירת הלל ועל הנסים

פ. כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל, והוא חיוב מדינא להודות ולהלל (שו"ע סי' תרפ"ג ס"א), ויש שאומרים שאף נשים חייבות באמירת הלל והוא חיוב גמור ואינו מנהג (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ר"ה, וע"י שלמי תודה חנוכה סי' י"ח).

פא. בשמונת ימי חנוכה אומרים 'על הנסים' בברכת המזון ובתפילה בברכת מודים, ואם לא אמר אין מחזירין אותו (שו"ע סי' תרפ"ב ס"א), ומ"מ כששכח 'על הנסים' בברכת המזון כשמגיע ל'הרחמן' יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו וכו' (רמ"א שם), ויאמר כן מיד אחר לעולם אל יחסרנו (לוח א"י, אולם מדברי המ"ב סק"ה שכתב דבר"ח יאמר הרחמן זה אחר הרחמן שאומרים בר"ח, משמע שמקומו לפני הרחמן הוא יזכנו), וכן בתפילה יאמר כן אחר התפילה קודם 'יהיו לרצון' (מ"ב שם סק"ד).

פב. אמירת על הנסים בברכת המזון רשות (גמ' שבת כ"ד ע"א), ולכן י"א שאם הזכיר של חנוכה בשבת בברכת המזון ולא של שבת חוזר לראש ואינו מזכיר של חנוכה כיון שאינו חובה (מ"א סי' קפ"ח סק"ג ושו"ע הגר"ז סי"ד), ואולם להלכה יחזור ויאמר גם על הנסים (שעה"צ שם סק"א שהטעם שלא העתיק את דברי המ"א במ"ב משום דדבריו אינם מוכרחים).

קריאת התורה

פג. בכל יום משמונת ימי חנוכה קורין בפרשת הנשיאים ג' קרואים בכל יום (שו"ע סי' תרפ"ד ס"א), ואם טעו וקראו קריאה של יום אחר כגון שקראו ביום ג' את הנשיא של יום ב' יצאו דאין קפידא בימים (מ"ב שם סק"ג, ומצוי שהבעל קורא את הנשיא של אותו יום והעולה לתורה קורא בטעות נשיא של יום אחר ונמצא שקריאתו היתה ביחיד ואין על זה ברכת התורה וצריך הבעל קורא לחזור עוד פעם על קריאה זו, ואף שבדיעבד יכול לברך על קריאתו של הקורא אע"פ שלא קרא איתו, מ"מ כאן גרע שקרא קריאה אחרת).

פד. בר"ח טבת קוראים ד' אנשים לס"ת ומוציאים שני ספרים באחד מעלים ג' קרואים וקוראים בענין ר"ח, ובשני מעלים הרביעי וקוראים בענין חנוכה (שו"ע שם ס"ג), ואומרים חצי קדיש אחרי קריאת הרביעי.

פה. אם טעה הש"ץ וקרא רביעי בשל ר"ח אין צריך לקרות יותר דאין משגיחין בשל חנוכה, ואם הוציאו ס"ת שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת (שו"ע שם ומ"ב סק"ד).

פו. אם טעה וקרא בשאר ימות החנוכה בפי' השבוע דהיינו שקרא מקץ במקום קריאה של חנוכה גם בזה אומרים אין משגיחין בשל חנוכה ויצא (הרוקח כתב דאין משגיחין בשל חנוכה ופורים, והרי בפורים יש רק קריאה אחת שהרי אינו חל בר"ח, ומ"מ מועיל וה"ה בחנוכה).

סופגניות

פז. נוהגים לאכול סופגניות המטוגנים בשמן זכר לנס שנעשה בשמן, ועוד טעם למנהג הסופגניות לפי שברכתן מעין ג' אשר מוזכר בה ענין המזבח להזכיר חנוכה המזבח שהיה בחנוכה ומוזכרת רק בברכת מעין שלוש ולא בבהמ"ז (הגרא"ז מלצר זצ"ל מובא בהליכות שלמה פרק י"ז, ורבינו מימון בן יוסף אבי הרמב"ם בקובץ שריד ופליט כתב "ואין להקל בשום מנהג אפילו מנהג קל ופשט המנהג לעשות סופגין בחנוכה והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לנס").

פח. מברכין על סופגניות בורא מיני מזונות (רמ"א סי' קס"ח סי"ג), אפילו אם דעתו לקבוע עליהם סעודה (מ"ב שם סק"ע), וירא שמים לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה (שו"ע שם), ובסופגניות הנמכרות בזמנינו אף יר"ש יכול לברך עליהם מזונות, מכמה טעמים א' דהסופגניות מטוגנות בהרבה שמן (עפ"י ה"ט"ז מובא בביאור"ל שם דע"י טיגון בשמן נעשה פת הבאה בכיסנין), ב' הסופגניות מתוקות (ונחשב פת הבאה בכיסנין), ג' לא ירויח אם יאכלם בתוך הסעודה שהרי גם בתוך הסעודה יצטרך לברך מיני מזונות (קושיית הביאור"ל ד"ה ויר"ש מה מרויח יר"ש שיאכלנו בתוך הסעודה הלא בא לקינוח וגם אז יצטרך לברך מזונות וגי' התירוצים לא שייכים בענייננו).

פט. לאטקעס (לביבות) מתפוחי אדמה ברכתן בורא פרי האדמה אף אם התפוח"א מרוסק ואינו ניכר כלל היות והדרך לאכול תפוח"א מרוסקים (הגר"ש אלישיב והגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א דברכתו שהכל (הגר"ש וואזנר זצ"ל).

דמי חנוכה

צ. נוהגים לחלק מעות חנוכה לילדים (מרח' הסטייפלר זצ"ל היה מחלק דמי חנוכה בנר ה' שהוא היום היחיד בחנוכה שלא חל בשבת), והטעם הוא שהיונים אסרו ללמוד תורה וכשנצחום נתנו לילדים מעט כסף כדי להחזירם ללימוד התורה ולזכר זה נותנים דמי חנוכה לילדים (שפת חיים בשם הרב מפונב"ז), ויש בזה גם טעם על פי קבלה (הגר"ח פאלגא"י בסי' מועד לכל חי סי' כ"ז).

זאת חנוכה

צא. יום שמיני דחנוכה הוא אחרון של חנוכה והוא הנקרא **זאת חנוכה** על שם שבקריאת התורה של יום זה קוראים "זאת חנוכה המזבח", ויום זה הוא גדול ומסוגל והוא גמר החתימה של יום הכיפורים (ליקוטי מהרי"ל וע"י בסי' שיח חנוכה שמקורו על פי קבלה שיש בו מעין החתימה שמסיימים לשלוח הפתקים), ובספרים הק' כתבו עניינים נשגבים במעלת וגדולת היום (וע"י בסי' בני יששכר שכתב דמה שאומרים הקדמונים שחנוכה הוא זמן לעורר פקידה של עקרות כמו ר"ה, עיקר הסגולה הוא ביום אחרון של חנוכה), והמנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ביום זאת חנוכה (וכן נוהגים בחצרות האדמו"רים לעשות טיש בזאת חנוכה).

שריפת הפתילות

צב. השמן הנותר בכוסיות של החנוכיה לאחר היום השמיני, וכן הפתילות, עושה להם מדורה ושורפם משום שהוקצו למצותם ואסור להנות מהם, ואין להשאיר שמן זה אפילו להדלקת נ"ח של שנה הבאה שמא ישכח וישתמש בו לחולין (שו"ע סי' תרע"ז ס"ד ומ"ב סק"ט), ואמנם יש מתירים להשתמש בהם לצורך הדלקת נרות שבת או ביהכנ"ס (ערוה"ש שם סק"ו והליכות שלמה).

צג. השמן שנותר בבקבוק שאותו ייחד כדי להשתמש ממנו לנ"ח מותר להשתמש בו לחולין ואין צריך לשורפו (ביאור"ל שם).

צד. כוסיות החנוכיה אין צריך לשורפם כמו נותר השמן אלא רשאי לזרוקם אף לאשפה אבל אם ניכר שהשתמשו בהם לצורך הדלקת נ"ח אין לזרוקם דרך בזיון, וכן ה"ה בית החנוכיה אם ניכר שהשתמשו להדלקת נ"ח (אשרי האיש עמי ר"מ).

צה. יש הנוהגים שאת השמן הנותר מצניעין לסגולה להשתמש בהם לרפואת חולי "שושנה" ברגל ורמז לזה "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים" (שיח שרעפי קודש מהגה"ק רמ"מ מקאצק והגר"ח קנייבסקי שליט"א מציע סגולה זו לחולי שושנה), ואמנם לזה יש להתנות שלא יאסר השמן רק כשיעור זמן ההדלקה (הגר"ח קרליץ זצ"ל), וי"א דאין צריך להתנות שהרי אפי' לצורך רפואה סגולית מותר לחולה שאין בו סכנה לעבור על איסור דרבנן (הגר"ח זילברשטיין שליט"א וע"י באה"ט סי' שכ"ח סק"ג).

נר זכרון

לע"נ הטהורה של מו"ר עט"ר רבינו אור העולם
מרחן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זי"ע

אשר האיר בתורתו ובקדושתו על הדור כולו ודור שלם של עמלי תורה זכים וטהורים
אברכים ובחורי חמד וצאן קדושים גדלו לאורו ומפארים את בית ישראל.

בעזונותינו נלקח מעמנו בכ"ד כסלו ערב חנוכה תשע"ח
ומאז שנלקח מעמנו ארון הקודש, החסר הוא נורא! אוי מי יתן לנו תמורתו!